

SAMTIDSHISTORIA

Röd stjärna över DDR

Av Elisabeth Braw

Nuförtiden är övergivna kaserner allt vi kan se av den sovjetiska arméns nästan 50 år i DDR. En ny bok förklarar dock hur de sovjetiska stridskrafterna från 1945 till DDR:s fall i praktiken styrde DDR, oftast enligt principen att den man älskar agar man.

Mein Bruder ist Soldat im großen Panzerwagen, und stolz darf ich sagen: Mein Bruder schützt den Staat, mein Bruder schützt den Staat!

SÅ LYDDE en av DDR:s barnsånger, för staten såg till att ingjuta fosterlandskärlek även – särskilt – hos landets yngsta medborgare. Men diktaren av denna visa föredrog att glömma en sak: det var inte bara östtyska soldater som skyddade den östtyska staten. Som Stasi-chefen Erich Mielke förklarade: "Utan Sovjetunionen fanns och finns det inget DDR." Storebrodern vakade upp-

"Utan Sovjetunionen fanns och finns det inget DDR."

märksamt över lillebror med hjälp av väpnade styrkor på plats i DDR som den sovjetiska satellitstatens livstid uppgick till mellan 380 000 och 600 000 man. Till dessa kom civilanställda och familjer. "Ryssarna" – den gängse beteckningen för sovjetstyrkorna i DDR – var en tydlig del av det östtyska samhället och deras närvaro där möttes av östtyskarna med en säregen blandning av ilska och tacksamhet. Trots att både Sovjetunionen och den tyska demokratiska republiken vilar på historiens kyrkogård kan vi lära oss åtskil-

ligt av detta ambitiösa experiment i nationsbyggande i en f.d. fiendestat. Stefan Wolle, författare till standardverket *Die heile Welt der Diktatur*, hjälper oss tillsammans med Ilko-Sascha Kowalczuk i *Roter Stern über Deutschland* att begripa det underliga förhållandet mellan segrare och förlorare, som plötsligt förklarade sig vara bröder.

"RYSS" SYNONYM TILL
"VÅLDTÄKTSMAN"

När den sovjetiska armén invaderade Tyskland från Öst var det för att ta revansch på Hitlers folk. Huruvida Stalin vid andra världskrigets slut hade ambitioner att bygga en lydstat var irrelevant, för det främsta målet var att hämnas på det land som orsakat Sovjetunionen så mycket lidande.

Därför kände de sovjetiska styrkorna inga hämningar när de intog Tyskland, och deras överordnade ingrep inte med förhållningsregler. Tyskarna och deras ägodelar var villebråd under allmän jakträtt. Den sovjetiska staten såg förstås till att skicka tysk industriutrustning österut, men också enskilda soldater och officerare försåg sig frikostigt med vad de kom åt. 60 000 pianon och 940 000 möbler försvann så från den sovjetiska ockupationszonen. Varje general hade rätt till en stulen tysk lyxbil. De sovjetiska soldaterna blev också beryktade för sina syste-

matiska våldtäkter av tyska kvinnor; så mycket att "ryss" och "våldtäktsman" blev synonyma begrepp.

Men vad gör man när man bestämt sig för att ens fiende i framtiden ska vara ens bror, en bror som ska vara ens avbild och som man stolt kan visa upp för vän och fiende tillika? 1948, rapporterar Wolle och Kowalczuk, var det slut på den sovjetiska arméns härjande i ockupationszonen. Den sovjetiska militäradministrationen (SMAD) hade låtit den leva ut sina barbariska instinkter, och nu skulle soldater och officerare återvända till det brutala kasernliv de kände från Sovjetunionen. Skillnaden? De skulle vara i DDR. Röda armén skulle garantera ordning i den nya staten, och den blev därmed en hybrid: den representerade Sovjetunionen, så att östtyskarna inte skulle glömma vem det var som vunnit kriget. Men den var också de östtyska ledarnas partner i uppbyggnaden av den nya socialistiska staten. Det var SMAD som gav de östtyska politiska organen befällningar – senare kallade "rekommendationer" – för uppbyggandet av den nya staten.

Att posteras i DDR var en dröm för både sovjetiska soldater och officerare, för den östtyska republiken var Warszawa-paktens köpparadis. Ändå går det inte beskriva under vilka omständigheter soldaterna levde där. De tillbringade sin tvååriga tjänstgöringstid inspärrade i kaserner. Umgänge med tyskar var streng verboden och den enda gången de lämnade kasernen var under militära övningar. Wolle och Kowalczuk beskriver sovsalarna, där 120 soldater sov tillsammans. Det fanns ingenstans att förvara privata ägodelar. Intimhygien skedde gemensamt under uppsikt av ett befäl. De yngre soldaterna plågades av de äldre, som i sin tur trakasserades av officerarna. Värnpliktiga pinades lika mycket i hemlandet, så trots misären föredrog de DDR. När ryssarna lämnade var det första

gången östtyskarna fick se hur de bott, för kasernerna och ”ryss-städerna”, de avspärrade områdena där officerarna bodde relativt angenämt och hade sina affärer och daghem, var förbjudna att tillträda utan

”Att posteras i DDR var en dröm för både sovjetiska soldater och officerare, för den östtyska republiken var Warszawa-paktens köpparadis.”

armélegitimation. Varför? Wolle och Kowalczyk ger ett överraskande svar: de sovjetiska styrkorna skulle hållas borta från den tyska, låt vara östtyska, civilbefolkningen, för sovjetledningen befarade att de skulle påverkas av ”borgerlig ideologi”.

STOREBROR OCH LILLEBROR

När jag flyttade till Jena i början av 90-talet var delar av de sovjetiska styrkorna fortfarande kvar i DDR, för de ville inte återvända till Ryssland. Inte för-

rån 1994, efter flera år som vålnader i det förenade Tyskland, återvände de sista ryska soldaterna hem. Deras kaserner som finns kvar står där som plågsamma påminnelser om unga mäns tröstlösa tillvaro, och om nationsbyggande som till slut rämnade.

Men visst, den sovjetiska armén skyddade den östtyska staten. Det visade sig behövas redan 1953, när arbetare och bönder i Berlin sade sin mening om arbetare- och bondestaten. Sovjetstyrkorna ryckte in till den östtyska ledningens försvar. Dess uppgift var inte längre att krossa sin ockupationszon, utan att hålla sitt DDR under armarna. Men det var klart vem som var storebror och vem som var lillebror: de sovjetiska och de östtyska väpnade styrkorna samarbetade så gott som aldrig. Broderlig kärlek får inte vara blind.

Så make no mistake – för att använda president Bushs favorittryck – de sovjetiska styrkorna var i DDR på Moskvas uppdrag för att hålla tyskarna i schack och hjälpa till att skapa ett land till Sovjetunionens

avbild. De väldiga demonstrationerna hösten 1989 var ett läroboksexempel på när den sovjetiska militären i DDR skulle ha skyddat staten som barnvisan besjunger. Men då befann sig storebror själv nära kollaps.

Wolle och Kowalczyk beskriver känsloneutralt, auktoritativt och med talrika belägg vad Sovjetunionens militära närvaro i DDR betydde, vilka grundvalar den vilade på – och vilken motsägelsefull uppgift soldaterna var satta att uppfylla. Var de hatade av östtyskarna? Ibland. Men DDR-medborgarna, välutbildade av den socialistiska staten, visste också vem Röda Armén räddat dem från. Därför var den 8 maj, helgdagen som gick under namnet ”Befrielsedagen” och som bestod av tacksägelser till Röda Armén, inte så förhatlig som den utomstående kunnat tro.

Elisabeth Braw (ehbraw@aol.com) är frilansskribent.

BOKFAKTA

Författare: Stefan Wolle/Ilko-Sascha Kowalczyk

Titel: Roter Stern über Deutschland

Förlag: Chr. Links Verlag 2001

God jul och Gott nytt år!

Och ett särskilt tack till alla er 60 som medverkat med artiklar det dryga år som gått sedan den här redaktionen tillträdde.

Nigel Ashford, Lisa Abramowicz, Bo Aulin, Anders Björnsson, Martin Borgs, Cecilia Brinck, Anette Brolenius, Elisabeth Braw, Leif Carlson, Knut Carlqvist, Ann-Sofie Dahl, Peter Ejemyr, Peje Emilsson, Per Ericson, Einar Frydén, Francis Fukuyama, Frank Furedi, Sara Heister,

Gunnar Hökmark, Toomas Hendrik Ilves, Karl Isaksson, Fredrik Johansson, Henrik Jordahl, Nils Karlson, Ola Karlsson, Bo Krogvig, Jens-Jonathan Larnhed, Gunnar Larsson, Janerik Larsson, John Magnus Lindberg, Carl Johan Ljungberg, Bengt Ludvigsson, Peeter Luksep, Urban Lundberg,

Nicklas Lundblad, Mattias Lundbäck, Per-Martin Meyerson, Magnus Nilsson, Magnus Nilsson, Torbjörn Nilsson, Thomas Norén, Peter J. Olsson, Maria Pålsson, Hans Rausing, Marianne Reimers-Wessberg, Carl Rudbeck, Jens Rydström, Nils-Eric Sandberg, Mårten Schultz, Gunilla Sjöberg, Cecilia Skingsley, Peter Stein, Per Stenmarck, Annika Ström-Melin, Gunnar Strömmer, Åsa Sundh, Göran Thorstenson, Lars F Tobisson, Emil Uddhammar, Kajsa Wilhelmsson